

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ В УКРАЇНІ

Анотація. Визначено сутність та здійснено оцінку сучасного стану металургійного комплексу в Україні. На основі аналізу основних нормативно-правових актів та наукових публікацій провідних вчених виявлено основні проблеми розвитку металургійного комплексу України. Запропоновано заходи, які сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності металургійного комплексу України.

Аннотация. Определена сущность и проведена оценка современного состояния металлургического комплекса в Украине. На основе анализа основных нормативно-правовых актов и научных публикаций ведущих ученых выявлены основные проблемы развития металлургического комплекса Украины. Предложены мероприятия, которые будут способствовать повышению конкурентоспособности металлургического комплекса Украины.

Annotation. The essence of metallurgical complex of Ukraine is determined and its current state is estimated. On the basis of the analysis of basic legal acts and scientific publications of the leading scientists the basic problems of development of metallurgical complex in Ukraine are revealed. The measures which will be instrumental in the increase of competitiveness of metallurgical complex in Ukraine are offered.

Ключові слова: металургійний комплекс, чорна металургія, залізорудний район, інвестиційно-інноваційний розвиток.

Оцінка стану розвитку металургійного комплексу України (МКУ) визначається, насамперед, його потенціалом. Промисловий потенціал МКУ є фундаментальним елементом економіки держави. Ресурсний потенціал МКУ визначається наявними покладами залізної та марганцевої руди, тобто основних сировинних матеріалів для виробництва металу. За обсягами виробництва металургійна промисловість України посідає сьоме місце у світі. Та, незважаючи на значний вклад металургійного комплексу в економіку країни, він має певні недоліки та проблеми, що й обґрунтовує актуальність дослідження проблем, пов'язаних із функціонуванням та розвитком МКУ.

Мета роботи – виявлення основних проблем розвитку МКУ, а також розробка заходів, які забезпечують стабільну його роботу.

Як відомо, фундаментом індустріального розвитку багатьох країн світу є чорна металургія. Від чорної металургії, в першу чергу, залежить розвиток важкої промисловості. Без металургії як виробника конструкційних матеріалів неможливий розвиток машинобудування, а у зв'язку з цим і розвиток науково-технічного прогресу. Її продукція є основою розвитку будівництва, усіх видів транспорту, особливо залізничного і трубопровідного. Вона має велике значення для оснащення необхідною технікою сільського господарства.

У період існування СРСР розвиток чорної металургії в Україні відбувався швидкими темпами. Були реконструйовані і розширені старі малопотужні заводи в Алчевську, Макіївці, Єнакієвому, Донецьку, Маріуполі, Дніпропетровську тощо.

Сучасний стан чорної металургії України характеризується небувалим кризовим спадом, який різко проявився з 1995 р. З 50-ти доменних печей простоювали або працювали не на повну потужність 27, з 65-ти мартенівських печей – відповідно 28, з 23 конвертерів – 11, а з 69-ти прокатних станів – лише 30. На окремих заводах рентабельність знизилася до 4 – 5 %. Відкрите акціонерне товариство (ВАТ) "Дніпровський металургійний комбінат імені Ф. Е. Дзержинського" став збитковим, а ВАТ "Макіївський металургійний комбінат імені С. М. Кірова" – збанкрутів [1].

Чорна металургія України відзначається високою виробничою і територіальною концентрацією підприємств. У результаті реконструкції і розширення старих заводів середня потужність одного металургійного заводу становить близько 2,5 млн т чавуну і більш ніж 2 млн т сталі на рік. Основна частина металу в країні випускається заводами потужністю понад 2 млн т на рік. Переважна більшість металургійних підприємств України – це сучасні потужні комбінати. Найбільшими металургійними комбінатами України, потужність яких становить 5 млн т і більше металу за рік, є Публічне акціонерне товариство (ПАТ) "Металургійний комбінат "Азовсталь", ВАТ "Запорізький металургійний комбінат "Запоріжсталь", ПАТ "АрселорМіттал Кривий Ріг" (раніше "Криворіжсталь") [2].

Незважаючи на кризовий стан, металургія України є основним постачальником валютних надходжень у державу. Вартість експортної продукції чорної металургії України становила в окремі роки понад 3 млрд доларів США, а її частка в загальному експорті трималась на рівні понад 40 %. Крім того, у країні СНД експортується більша частина металопродукції України. За даними

Державної служби статистики України [2], у першому півріччі 2013 р. у товарній структурі вітчизняного експорту зросла частка чорних металів (до 31,3 %), енергетичних матеріалів (6,9 %), а також руд, шлаків і золи (4,5 %).

Критерієм Світового банку у класифікації країн за рівнем розвитку індустрії є показник металоємності основних фондів, який для країн з високим рівнем індустрії становить понад 1 000 т/км². Як результат – скорочення металофонду 1991 – 2012 рр. на 150 млн т. Україна за даним критерієм втрачає статус розвиненої індустріальної держави. Протягом останніх 11 років в Україні спостерігалось стабільне зменшення обсягів металофонду – з 668 млн т у 2000 р. до 591 млн т у 2012 р. Крім того, через недостатні інвестиції в основні фонди в останні роки зберігається висока частка металофонду (понад 56 %), що вже зношений на 100 % і фактично перебуває в аварійному стані [3].

За статистичними даними [2], балансові запаси України щодо залізорудних оцінюються приблизно у 30 млрд т. Розвідані промислові запаси цієї сировини становлять близько 20 млрд т, що складає близько 20 % світових запасів. Це може забезпечити безперебійну роботу українських гірничодобувних підприємств ще років на 50 – 80. Частка України у світовому виробництві залізняку становить близько 7 %, а у світовій торгівлі – близько 3 %. Вітчизняна гірничорудна промисловість за обсягами видобутку поступається тільки таким світовим лідерам, як Бразилія, Австралія, Китай, Індія, США і Росія. Сьогодні могутній гірничо-металургійний комплекс є основою української економіки. Залізорудні родовища й побудовані поблизу них металургійні підприємства формують до чверті вітчизняного валового внутрішнього продукту (ВВП). Унаслідок економічного спаду в країні і стагнації світових цін у період з 1991 р. до 2012 р. виробництво цього ресурсу різко зменшилося до 50 – 53 млн т. Завдяки пожевленню ринку до 2008 р. обсяги видобутку виростили до 78 млн т, що приблизно на 20 млн т перевищує потреби внутрішнього ринку, а на кінець 2012 року – збільшилися на 7 % [2].

За даними Інституту геологічних наук НАН України, на території України розвідано більше 80 родовищ залізняку, з якого лише на 30-ти ведуться розробки. Основні запаси (70 %) і видобуток (більше 80 %) припадають на Криворізький залізорудний басейн. Балансові запаси руд Криворізького басейну становлять близько 14,9 млрд т, промислові – 5,8 млрд т. Вони характеризуються як багатими (що не потребують збагачення), так і бідними рудами. Сьогодні експлуатується більше 90 % запасів багатих руд і більше 50 % – бідних. Руди Криворізького басейну становлять більше 50 % усіх розвіданих запасів багатих руд в Україні: вміст заліза у багатих рудах у середньому становить 58,5 %. Проте розробка багатого залізняку не забезпечує потреби металургії. Необхідно також враховувати, що обсяги запасів багатих руд тут невеликі. За деякими оцінками, їх вистачить усього на 10 – 20 років. Тому одночасно з видобутком багатих руд ведеться розробка бідних руд – залізистих кварцитів з рівнем вмісту заліза дещо більше 30 % [4].

Керченський залізорудний район знаходиться на Кримському півострові на площі близько 10 тис. км². Промислові запаси Керченського залізорудного району оцінюються в 1 млрд т. Але переважно вони представлені бурими залізяками із вмістом заліза менше 40 %. Освоює родовище ВАТ "Камиш-Бурунський залізорудний комбінат". На сьогодні видобуток проводиться в незначному обсязі, оскільки через низький вміст заліза він нерентабельний [5].

Незважаючи на те що МКУ має досить добрі перспективи для розвитку (має власну сировинну базу, високий науково-технічний і великий експортний потенціал), аналіз його сучасного стану дозволив виявити низку негативних моментів. По-перше, незначна частка металургійного виробництва спрямована на забезпечення потреб внутрішнього ринку, що є дуже важливим в економіці України. По-друге, наявна структурна недосконалість і значний знос основних фондів вітчизняних підприємств металургійного комплексу (65 %). По-третє, це висока, порівняно з провідними промислово розвинутими країнами, матеріало- та енергоємність металургійної продукції. По-четверте, розвиток металургійного комплексу спричиняє ускладнення екологічної обстановки у великих промислових центрах.

Для вирішення проблем у розвитку МКУ у Концепції Державної цільової науково-технічної програми розвитку і реформування гірничо-металургійного комплексу на період до 2020 року передбачаються два варіанти: орієнтація на імпорт промислового обладнання і технології за рахунок іноземних кредитів; інноваційно-інвестиційний шлях, спрямований на створення і впровадження сучасних технологій та обладнання [6].

Отже, встановлено, що оптимальним шляхом розв'язання проблеми підвищення конкурентоспроможності МКУ є шлях інвестиційно-інноваційного розвитку, який забезпечує комплексний розвиток галузі за рахунок реалізації заходів, спрямованих на технічне оновлення виробництва, використання науково-технічного потенціалу, формування високотехнологічного виробництва. Крім того, основними заходами на шляху до кардинального оновлення металургійної галузі мають стати розвиток та вдосконалення корпоративного управління металургійних підприємств, зокрема оптимізація структури корпоративних відносин, розробка та реалізація ефективної дивідендної політики, спрямованої на підвищення інвестиційної привабливості акціонерних товариств для максимальної їх капіталізації.

Наук. керівн. Шумська Г. М.

Література: 1. Регіональна економіка : підручник / за ред. Н. Л. Гавкалової. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2011. – 464 с. 2. Статистичні дані Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 3. Офіційний сайт Світового банку. – Режим доступу : <http://www.worldbank.org/eca/russian>. 4. Офіційний сайт Інституту геологічних наук НАН України. – Режим доступу : <http://igs-nas.org.ua>. 5. Чентуков Ю. І. Розвиток чорної металургії України в умовах кризи / Ю. І. Чентуков // Економіка промисловості. – 2012. – № 56 (4). – С. 82–86. 6. Концепція Державної цільової науково-технічної програми розвитку та реформування гірничо-металургійного комплексу на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://industry.kmu.gov.ua>.